

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Paedagogica II (2012)

Maria Leśniak

Teatrzyk muzyczny miejscem rozwoju dzieci z wieloraką niepełnosprawnością

Teatrzyk muzyczny „Maja” powstał w 1994 roku w SOSW w Nowym Sączu z potrzeby urozmaicenia stosowanych przeze mnie form pracy. Potrzebne było coś, co bardziej harmonijnie i twórczo wyeksponuje indywidualne możliwości każdego dziecka, wpłynie na jego rozwój społeczny. Ponadto miało to być coś dla całego zespołu, w którym każde dziecko mogłoby czuć się ważne, docenione i wyjątkowe. Takim miejscem spełniającym wszystkie oczekiwania, gdzie w atmosferze radosnej zabawy mogą rozwijać się indywidualnie i zespołowo dzieci, jest niewątpliwie teatrzyk muzyczny. Uwierzyłam, że przez metodę pracy taką, jaką jest zabawa w teatr, uda mi się wydobyć wszelkie możliwości uspięne w dzieciach, z którymi mam przyjemność pracować.

Wychowankowie są zróżnicowani wiekowo od 7 do 21 lat z umiarkowaną i znaczną niepełnosprawnością umysłową, różni pod względem charakterologicznym i z dodatkowymi schorzeniami jak np. dzieci z zespołem Downa, z epilepsją, niemówiące lub z dużymi zaburzeniami mowy, z wadami wzroku, częściowo niesprawne ruchowo z zaburzoną koordynacją ruchową, z zaburzeniami w zachowaniu, nadpobudliwe, bardzo nieśmiałe czy załęknione, jak również z cechami autyzmu.

Pierwszym przedstawieniem była bajka muzyczna pod tytułem „Czerwony Kapturek, czyli o tym czy warto słuchać mamy” autorstwa Barbary i Henryka Leśniarów, którzy do dnia dzisiejszego opracowują dla nas scenariusze muzycznych bajek i widowisk. Zespół od razu bardzo polubił tę formę zajęć, która zarówno bawi, jak i dostarcza wielu różnorodnych wrażeń, przeżyć i doświadczeń.

Teatrzyk muzyczny metodą aktywizowania dzieci z wieloraką niepełnosprawnością

W teatrzyku muzycznym współwystępują wszystkie formy wyzwiania dziecięcej aktywności, tj. ruch, muzyka, piosenki, słowo, taniec, gesty, plastyka, technika. Najtrwalej bowiem w pamięci zapisuje się poznanie wielozmysłowe, a z takim mamy do czynienia w zajęciach teatralnych.

Na ogólny nastrój twórczej zabawy w teatr muzyczny składa się wzajemny stosunek takich elementów, jak: dynamika, tempo, rytm, artykulacja słowem, gestem,

ruchem, inscenizacja treści. Słuchanie różnych utworów, odtwarzanie muzyki ruchem, poznawanie różnych kroków tańca, płaśów, zdobycie umiejętności gospodarowania wybraną przestrzenią, rozwijanie uwagi i koncentracji, wrażliwości dziecięcej, opanowanie umiejętności radzenia sobie z emocjami jakie przeżywają – to wszystko razem wpływa na wszechstronny rozwój psychofizyczny dziecka o specjalnych potrzebach.

Dzięki pozytywnym treściom wystawianych bajek, przeżywaniu i odtwarzaniu roli w którą dzieci się wcielają, radosnemu nastrojowi, barwnym dekoracjom, kostiumom, rekwizytom, muzyce i tańcom dzieci rozwijają swoją niepowtarzalną osobowość.

Praca ze scenariuszem i próby, jako proces służący rozwojowi dzieci

Próby i występy poprzedzają przygotowania związane z pracą nad scenariuszem: adaptacja do możliwości psychofizycznych każdego dziecka, zaznajomienie dzieci z treścią bajki, opis i charakterystyka postaci, dobór ról, praca zindywidualizowana z każdym dzieckiem (nauka ról), zintegrowana praca zespołowa.

Istotną częścią zajęć związanych z przygotowaniem i wystawieniem każdej bajki są czynności związane z projektowaniem, opracowaniem i wykonaniem dekoracji, strojów i rekwizytów.

Po wstępnych przygotowaniach odbywają się systematyczne próby, a na zajęciach typu praktyczno-technicznego razem z dziećmi przygotowujemy dekoracje, rekwizyty, stroje; na zajęciach typu muzyczno-ruchowego uczymy się śpiewać, poruszać w rytm muzyki, na zajęciach typu czytelniczego i logopedycznego uczymy się tekstów, ćwiczymy pamięć, uczymy się artykułować treści słowem lub gestem. Już po kilku próbach okazuje się, że każde dziecko (niemówiące lub z dużymi zaburzeniami mowy, nieśmiałe, ociężałe, nadpobudliwe, częściowo niesprawne ruchowo) znajduje swoje miejsce w bajce. Czuje się jedyne, niezastąpione w swojej roli i z dużym zaangażowaniem eksponuje swoje możliwości.

Przydział ról według możliwości i potrzeb dzieci

Istotnym elementem jest dopasowanie roli do potrzeb i możliwości psychofizycznych dziecka. Jako prowadzący teatrzyk przy doborze roli bierzemy pod uwagę sprawność fizyczną, umuzykalnienie dzieci, umiejętność mówienia, temperament, charakter i wreszcie ich pragnienia: „Ja chcę” grać np. Dratewkę, Smoka, Wilka, Babcie, Wróżkę, itp. Równie ważnym elementem w przydzielanej roli jest umiejętność wykorzystania twórczej energii dziecka, jego spontaniczności i emocjonalności oraz pobudzanie jego ograniczonej wyobraźni.

Odpowiednio dobrane role pozwalają zaspokoić indywidualne potrzeby dzieci. Uczą je ekspresji przeżyć towarzyszących graniem postaciom i utożsamiania się z odtwarzaną rolą.

Skoncentrowani na roli, którą odtwarzają, pokazują treści z pełnym zrozumieniem i naturalnymi emocjami. W czasie grania zapominają o sobie, o własnych problemach i niedoskonałościach, są artystami. Ubogacającym przeżyciem dla nich jest odnajdywanie siebie w nowej roli, nowych sytuacjach, miejscach, bycie kimś innym, bawienie się odmiennością, niecodziennością, w atmosferze bajkowej scenerii, na prawdziwej scenie i w świetle reflektorów.

Właściwie dobrane role w teatrzyku „Maja” pełnią także funkcje terapeutyczne. Likwidują kompleksy, dodają wiary we własne siły i możliwości, leczą z nadpobudliwości, wykorzystują zasoby żywiołowości dziecka. Role, które przekraczają obecne umiejętności i możliwości naszych wychowanków podejmujemy osobiście, towarzysząc dzieciom na scenie. Są to dla przykładu role narratora, przewodnika tańca, itp. Mali aktorzy wówczas czują się bezpieczniej, pewniej, stają się partnerami na scenie, co je bardziej aktywizuje, motywuje i cieszy.

Każda bajkowa postać jest przez nas dopracowana w szczegółach. Dotyczy to także scenografii, wymownych rekwizytów, pięknych kostiumów, oświetlenia sceny i nagłośnienia. Wszystko to ma na celu, aby każde dziecko czuło się zauważone, wyjątkowe, wystrojone, piękne, jedyne, niepowtarzalne, ważne i niezastąpione.

W naszej pracy mamy zawsze na uwadze dzieci. Najważniejszy dla nas na scenie jest mały aktor, jego osobisty rozwój, sceniczne przeżycia i przesłanie, które przekazuje.

Zasada stopniowania trudności, jako klucz do uzyskiwania efektów rewalidacyjno-wychowawczych

Zabawa w teatr przyczynia się do wszechstronnego rozwoju każdego dziecka z zespołu w znacznie szybszym tempie. Udaje się to osiągnąć, stosując zasadę stopniowania trudności w przygotowaniu nowych przedstawień. Zasada ta dotyczy samej treści bajki, jej środków wyrazu, czyli: słowo, ruch, gest, mimika, taniec czy pantomima. Podlega temu także dobór ilustracji muzycznej, wykorzystane piosenki, rodzaj muzyki, podział na śpiew solowy bądź zespołowy. Wreszcie same role przydzielane są indywidualnie według zasady: od łatwiejszych do trudniejszych, bardziej samodzielnych i odpowiedzialnych.

Dla przykładu – najprostszą znaną wszystkim dzieciom bajką jest „Czerwony Kapturek”. Nasz scenariusz był musicalem, w którym wszystkie piosenki oparte były na znanych „wpadających” w ucho melodiach. Główne, trudniejsze role rozdzielone zostały dzieciom mówiącym. Pozostałe spełniały role chóru i tzw. żywej scenografii, którą stanowiły drzewa, grzybki, biedronki, kwiaty, itp.

„Szweczyk Dratewka” to bajka trudniejsza, musical pełen życia i dynamiki. Występowały tam elementy tańców: walczyk, polonez, kankan, zwarty marsz, wreszcie solowy i żywiołowy taniec czarownicy. Ilustrację muzyczną stanowiły wybrane, bardzo dynamiczne utwory muzyki klasycznej. Miała także miejsce partia solowa Czarownicy.

W bajce pod tytułem „Brzydkie Kaczątko” dominowały elementy pantomimy, wyrazista mimika aktorów ukazująca zmienne nastroje: smutek – radość. Oprawą ilustracji muzycznej były wybrane wzruszające utwory muzyki klasycznej.

„O smoku, który szukał żony” to widowisko roztańczone, rozśpiewane na krakowską nutę. Pojawia się bogatsza ekspresja uczuć wyrażana mimiką, gestem i tańcem. Występuje w nim zespołowy taniec „krakowiaczek”.

Bajka jeszcze trudniejsza to „Narodziny wróżki” gdzie tło wydarzeń stanowiła muzyka F. Chopina, która wyrażana była za pomocą bardzo rozbudowanej ilustracji ruchowej i zastosowanych rekwizytów.

Zasada stopniowania trudności w pracy z bajką stanowi ważny etap w rozwoju psychofizycznym dzieci. Ma ona przede wszystkim służyć zaspokojeniu ich potrzeb zarówno indywidualnych, jak i zespołowych, spełniać pragnienia oraz rozwijać ich możliwości.

Wpływ teatryku muzycznego na wszechstronny rozwój osób z wieloraką niepełnosprawnością

Podsumowując, mogę stwierdzić na podstawie 16-letniego doświadczenia w pracy z Teatrykiem muzycznym „Maja” jak bardzo ważną rolę odgrywa arteterapia w życiu dziecka z wieloraką niepełnosprawnością. Jej zadaniem jest wyeksponowanie jego indywidualnych możliwości i uaktywnianie twórczych przestrzeni, a tym samym oddziaływanie na wszechstronny rozwój psychospołeczny dziecka.

Ta forma pracy, łącząc z sobą różne aktywności, tj. zajęcia ruchowe, muzyczne, rytmiczne, plastyczne, praktyczno-techniczne, logopedyczne, staje się bardzo wszechstronnie ubogającym stymulatorem rozwoju. Ważne jest to, że zajęcia tego typu trafiają w potrzeby naszych dzieci, dowartościowują je, sprawiają dużo radości, spełniają pragnienia, wzbogacają sferę przeżyć estetycznych, dostarczają wiele przyjemnych stanów emocjonalnych. Zabawa w teatr przyczynia się także do tworzenia miłej, serdecznej atmosfery w grupie, do rozwoju własnego „Ja”, daje możliwość przeżywania autonomii i kreatywności. Ma również na celu tworzenie więzi między uczestnikami grupy oraz budowanie wzajemnego zaufania, zrozumienia, sympatii, współuczestniczenia w zadaniu i wzajemnego wspierania się. Pomaga w budowaniu obrazu samego siebie przy jednoczesnym poszanowaniu odrębności innych.

O rozwoju naszych dzieci świadczy także nabywanie umiejętności bycia widzem. Z coraz większym skupieniem i koncentracją potrafią oglądać bajki przygotowane przez inne grupy teatralne. Słuchają różnych piosenek, różnorodnej muzyki – w tym klasycznej, biorą aktywny udział w festiwalach piosenki, festynach, zabawach, dyskotekach. Potrafią posłużyć się mikrofonem, magnetofonem, odtwarzaczem CD, są obyte ze sceną i publicznością.

Najważniejsze jest to, że czują się potrzebne i uznane, odnoszą osobiste sukcesy, a stwierdzenie „Ja potrafię” nie jest im obce.

Teatryk muzyczny pomaga w usprawnianiu zaburzonych funkcji – dzieci są roztańczone, rozśpiewane, radosne, bardziej śmiałe w kontaktach z innymi ludźmi. Podnosi się ich szeroko rozumiany poziom komunikacji werbalnej i pozawerbalnej. Stają się bardziej zaradne w życiu.

Istotną drogą do uspołecznienia są nie tylko próby, lecz także występy i osiągnięte sukcesy indywidualne i zespołowe. Teatryk ma na swoim koncie liczne nagrody zdobyte podczas udziału w różnych formach przeglądów artystycznych i festiwalach teatralnych. W swojej historii teatryk wystąpił przed publicznością około 100 razy i wystawił 22 różnorodne przedstawienia muzyczne.

Występy są wielką przygodą dla dzieci-aktorów. Uczą nowych form zachowania, prawidłowych postaw społecznych oraz radzenia sobie z emocjami i treścią jaką przeżywają. Dzieci mają okazję poznawania nowych miejsc, ludzi. Nowe sytuacje uczą kulturalnego zachowania, odpowiedzialności, zaradności życiowej i samodzielności oraz wyzwalają potrzebę dbałości o swój wygląd zewnętrzny.

Każdą premierę poprzedzamy sesją zdjęciową, podczas której wykonujemy szereg zdjęć oraz nagrywamy wystawiane przedstawienia. Zdjęcia te stanowią dla nas ważną dokumentację teatryku i są podstawą do analizy rozwoju małych aktorów. Natomiast dla dzieci są prawdziwą skarbnicą wiedzy o nich samych i źródłem miłych wspomnień.

Musical theatre as a place of the development of children with multiple disabilities

Abstract

The musical theatre „Maja” was created in 1994. It comprises pupils with severe intellectual disability and additional afflictions from the Special Training and Education Centre in Nowy Sącz. The aim of the theatre is to expose the individual abilities of each child, activate his or her creative sphere and thus to influence the child’s versatile psychosocial development. Such a form of work combines various activities, becomes an enriching stimulator of development and thus has a positive influence on the development of our pupils and allows eliciting their hidden abilities. The classes increase self-esteem, are fun, fulfil desires and enrich the sphere of aesthetic experiences. Thanks to them children develop their unique personalities, acquire the ability to participate in a task and support each other. Role play activities also contribute to the creation of nice, kind atmosphere in a group and to the development of one’s own identity. The theatre helps to facilitate the disturbed functions – children dance and sing, they are happy, more resourceful and more open in contacts with other people; the broadly understood level of their communication increases. This form of work with children is the place where children with multiple disabilities develop in the atmosphere of a joyful play.